

ADOLFO SOTELO VÁZQUEZ

Universitat de Barcelona
fil-deganat@ub.edu

JOAN MARAGALL I L'AULA DE LA FACULTAT DE FILOLOGIA

Discurs pronunciat pel Degà de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona el 13 de desembre de 2016 a l'acte d'inauguració de l'aula Joan Maragall.

Entre les diverses raons que han motivat l'elecció de la figura de Joan Maragall per donar nom a una de les aules històriques de la Universitat de Barcelona, en voldria exposar, molt breument, tres. Les tres fonamentals.

La primera. Maragall es va llicenciar en Dret l'any 1884. Tanmateix, amb posterioritat a les «Notes Autobiogràfiques» de 1885, són força escasses les referències a la nostra universitat. Una d'elles procedeix de l'evocació que fa de l'any 1888, en el «Discurs a l'homenatge a Àngel Guimerà» de 1909. Durant aquells anys, Maragall era soci de l'Ateneu Barcelonès i freqüentava el Teatre del Liceu. En aquest «Discurs» evocava l'estrena de *Mar i Cel* que havia tingut lloc al Teatre Romea el vespre del 7 de febrer de 1888. Era l'any de l'Exposició Universal («Barcelona es desvetlla a la moderna vida europea») i el ciutadà Maragall, el dia següent, recordava:

Encara em veig, l'endemà de l'estrena passejant amb els companys de joventut per la Gran Via, davant de la Universitat, passant-nos de les mans de l'un a les de l'altre un diari cobert de columnes de versos, que declamem entusiasmat, marcant amb grans exclamacions les frases més admirades.

La segona referència que voldria subratllar resulta de més calat, i per a la Facultat de Filologia és d'una gran emotivitat. Es tracta d'una de les darreres inclinacions del poeta. Maragall tenia la intenció, mai concretada, de matricular-se un altre cop a la Universitat de Barcelona, en aquest mateix edifici, per estudiar Filologia Clàssica. En una carta dirigida a Pere Bosch Gimpera el 12 de setembre de 1910, li escriu: «No deixo l'intent de fer-me alumne del Dr. Segalà. Vostè té raó: mai és tard per aquestes coses». Lluís Segalà era catedràtic de Grec de la UB des de 1906 i una de les grans figures del renaiement de l'hel·lenisme a la Catalunya que caminava cap al Noucentisme. Efectivament, mai és tard mentre existeixin les possibilitats de realitzar els estudis que esmenta.

La segona raó resulta axial en les tasques intel·lectuals i històriques de Joan Maragall. No he d'abordar aquí la seva posició en les complexes relacions entre Catalunya i Espanya (ho vaig fer durant l'any del centenari de la seva mort per diversos racons de Catalunya a instàncies de la Institució de les Lletres Catalanes), però sí que vull que no s'oblidi el fragment d'aquestes relacions que i les vull compartir amb tots vosaltres.

A partir de 1902, l'ideari maragallià, que associa la pàtria a la llengua (una constant del seu pensament), cerca una Espanya nova des de la força i l'energia del catalanisme i postularà una amplitud ibèrica per al futur. Gaziol ho va resumir de manera impecable en unes línies de l'assaig «Enteniment de la península ibèrica» (1963), en què escriu:

L'idealisme maragallià, però, encara seguí eixamplant-se, i de l'Espanya renovada del tot, acollidora i àgil, d'aquella *pàtria nueva* que el catalanisme crearia generosament per a tots els espanyols, va passar –amb la miraculosa facilitat del qui no camina ni empassega sobre la terra dura, perquè vola en l'espai i el temps de la pròpia il·lusió– al pressentiment d'una pàtria ibèrica on cabrien i fraternitzarien tots els peninsulars.

«El ideal ibérico» (l'article) i el sorprenent «Himne ibèric» descriuen i poetitzen la germanor dels pobles peninsulars. Són de 1906, i són, com diu el poema, «un cant de germanor». És el zenit de l'energia maragalliana. Després vindria la incomprensió de l'Espanya vella, de l'Espanya real.

Un exemple. Arran del moviment de la Solidaritat Catalana, Maragall va publicar en el diari *El Poble Català* de 5 de maig de 1907 l'article «Visca Espanya!». Aquest article va provocar murmuracions i desacords indicibles. L'epistolari entre Maragall i Unamuno dóna una informació gairebé completa sobre l'article i les seves ramificacions. Així, don Miguel de Unamuno li escrivia el 15 de maig a propòsit de les opinions de l'Espanya vella enfront dels quefers maragallians:

El «visca España!» de usted no lo entienden, no quieren entenderlo [...]. No puede ser, querido Maragall, no puede ser, no puede ser. Estoy amargado con lo que veo y oigo. Dispénseme, usted sabe que aborrezco las groserías, pero voy a decirle una. Estas gentes tienen cerebro cojonudo. Quiero decir que en la mollera en vez de sesos tienen testículos.

El text de Maragall sostenia l'avenç de Catalunya, tocada pel foc de l'esperit, al mateix temps que subscriu la comunicació d'aquell fervor espiritual a tots els pobles espanyols. Més que finalitat, Maragall volia actitud i esforç en si mateixos, ideari bàsic del seu catalanisme:

Espanyols? Sí! Més que vosaltres! Visca Espanya! Però, ¿com ha de viure Espanya? No pas arrossegant-se pels carrerons provincians del caciquisme; no pas agarrotada, com fins ara, en els lligams d'un uniformisme que és contrari a la seva naturalesa; no pas en la buidor de sentit dels partits vells ni en l'aire corromput d'un centralisme tancat a tota penetració de l'aurora popular... sinó que ha de viure als quatre vents dels mars que l'envolten; ha de viure en llibertat dels seus pobles; cadascú lliure en si, traient del terror propi l'ànima pròpia,

i de l'ànima pròpia el govern propi, per a refer tots junts una Espanya viva, governant-se lliurement per si mateixa. Així ha de viure Espanya. Visca Espanya!

El somnis peninsulars maragallians van desembocar en la Història, que es va veure representada en la seva obra per un article anòmal que Gaziell qualificava d'«essencialment antimaragallià». És un article memorable, amarg i pessimista, «La espaciosa y triste España» (17 d'agost de 1911), on confessa: «Si hay todavía redención civil para este pueblo, no lo sé, ni lo quiero saber en este momento». Mentre que, unes setmanes més tard, tot i mantenir l'esperança en la gran civilització ibèrica (en aquelles dates Maragall i Unamuno intentaven forjar una revista ibèrica), acabava l'article «Catalunya i avant» (5 d'octubre de 1911) d'aquesta manera significativa: «Catalunya i avant fue nuestro antiguo lema; restaurémoslo de modo que entendamos que "adelante", por de pronto quiere decir ¡adentro!».

¡Adentro! és el mot símbol de la identitat unamuniana des de 1900 –l'assaig que portava aquest títol havia fascinat Maragall. En l'ús maragallià vol dir catalanisme de concentració i de molta exclusivitat:

De un exclusivismo, sin embargo, que no sea hostilidad entre hermanos, sino un ejercicio de íntima independencia, de dejarse en paz unos a otros, tratando sólo de entenderse en aquello más necesario a la convivencia en el Estado común.

Aquest breu relat ha de concloure i vull fer-ho amb paraules de l'intel·lectual Maragall. El 28 de maig de 1910, Ortega y Gasset publica a *El Imparcial* l'article «Diputado por la cultura» sobre Luis de Zulueta, que té com a context les aspiracions polítiques de Catalunya. Ortega hi deia que:

Los libros catalanistas son constitutivamente imprecisos, asistemáticos, compuestos, en general, por hombres poco cultivados, sin escuela científica ni tradición estudiosa; son improvisaciones de abogados, de *dilettanti*, de poetas, alguno de estos últimos ciertamente grandes. Estos hermanos nuestros no se habían penetrado todavía de que el pensamiento no es una actividad espontánea, de que sin aprendizaje no hay pensar.

Maragall va poder llegir l'article d'Ortega a la impagable revista *La Cataluña* de l'11 de juny de 1910. El 29 del mateix més, acompanyat d'una carta molt breu, Maragall remet a Ortega un article que va romandre inèdit fins al 1960. El seu títol és «La verdadera cuestión previa». Maragall sintetitzava, ja a la darrereria de la seva vida, les seves vindicacions i les seves esperances:

No me habléis más de si la solidaridad catalana está viva o está muerta; no me habléis más de civilización ni de cultura, ni de ideales comunes superiores, ni me habléis, en una palabra, de España, si antes no habéis encontrado la manera de dármela toda, íntegra, natural, alma y cuerpo, trina y una, como su lengua... como su espíritu que quiere volar libre del Mediterráneo al Atlántico, sin obstáculos, sin fronteras, pero también –entendido– batiendo todas, todas, todas sus alas.

Hi ha encara una tercera raó que justifica aquesta memòria de la Facultat de Filologia a Maragall. A les aules d'aquest edifici, i a les de l'edifici Josep Carner, s'hi estudia un ampli ventall de llengües i de les seves literatures, s'hi estudien totes les òrbites que tenen com a centre el llenguatge. I s'hi estudia també teoria de la literatura i literatura comparada. I al centre de tots aquests estudis hi ha la paraula. Maragall, que a més d'un extraordinari poeta va ser sempre teòric del llenguatge i la poesia, ens va brindar un text canònic de les lletres europees. Es tracta del discurs llegit a l'Ateneu Barcelonès, en la sessió inaugural del curs de 1903, l'«Elogi de la paraula». Era el 15 d'octubre, i Maragall proclamava:

Ai, amics meus! Fem-li, doncs, aquí, un temple a la paraula, que amb la seva misteriosa força creadora a tot transcendirà. Adorem el verb amb l'anhel de l'imperi de la seva llum, i aquesta adoració tota sola tindrà prou força per transformar el món, per crear el món segons el verb, que és aquell segons nostres desitjos. Bé serà més això que fer política, bé serà més que conrear aquesta o aquella ciència, bé serà més que procurar riquesa o exteriors justícies socials; serà, en totes i aquestes altres coses, influir-hi la potència creadora del verb que anirà fent-les a la seva imatge i semblança espiritual.

I ara acabo. De totes les tasques que tenen lloc a la nostra Facultat, en els últims anys han ocupat un paper principal els estudis de comunicació i indústries culturals. Maragall va escriure centenars d'articles periodístics –la majoria per al *Diario de Barcelona*–, i els va escriure mitjançant un treball constant i alhora agradable, que suposava esforç i sacrifici –uns valors que hem de recuperar per a la nostra vida universitària. El mateix poeta ho confessava: «Els articles del Brusi m'han tingut febrós de vegades tota la setmana; fins que se m'han resolt a dintre no me'ls he posat a escriure. No hi ha dret a embrutir paper amb paraules vanes».

Moltes gràcies.